

УДК 371

РОЗВИТОК ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ (1985-1991 рр.)

Авраменко Квітослава Богданівна
м.Миколаїв

Стаття присвячена ретроспективному аналізу розвитку інноваційних технологій у підготовці вчителів початкової школи у системі вищої педагогічної освіти України у 1985-1991 роках.

Розкрито особливості модульної технології організації навчального процесу вищої школи та появу авторських інноваційних технологій у практичній діяльності вчителів-новаторів, що суттєво впливало на процес підготовки майбутніх учителів початкових класів у вищих педагогічних навчальних закладах.

У статті доведено, що саме у цей період чітко простежується поєднання консервативних тенденцій розвитку національної системи освіти з інноваційними. Поляризація протилежних тенденцій виражена ще більше, ніж це було раніше в історії вищої педагогічної освіти.

Ключові слова: інноваційні технології, вищі педагогічні навчальні заклади, професійна підготовка майбутніх учителів, ретроспективний аналіз, тенденції розвитку.

Актуальність дослідження обумовлена концептуальними засадами модернізації освіти України, визначеними у нормативних документах держави: Державна національна програма «Освіта (Україна ХХІ століття)», Національна доктрина її розвитку у ХХІ столітті, Концепція педагогічної освіти. У названих документах наголошується необхідність докорінного реформування освіти з позицій її відповідності сучасним світовим тенденціям.

Зазначене актуалізувало необхідність ретроспективного аналізу розвитку інноваційних технологій у підготовці вчителів початкових класів у вищих педагогічних навчальних закладах України, його осмислення у контексті освітніх змін.

Серед робіт, присвячених оновленню професійної підготовки вчителів, ми визначаємо роботи українських та зарубіжних учених В. Андрущенко, А. Алексюка, В. Беспалька, В. Бондаря, В. Кременя, М. Кларіна, Н. Кузьмінної, І. Прокопенка, В. Сластьоніна, А. Фурмана та інших.

Історичному аналізу розвитку вищої педагогічної школи присвячено напрацювання М. Євтуха, Н. Дем'яненко, Н. Калениченко, В. Лугового, В. Майбороди, О. Сухомлинської, Б. Ступарика, М. Ярмаченка та інших вчених.

Інноваційні аспекти освітнього процесу розкривають у роботах І. Богданова, Н. Гузій, Л. Даниленко, Г. Єльнікова, О. Козлова, О. Цокур, В. Химинець та інші. Проте нами було встановлено відсутність окремих досліджень, присвячених ретроспективному аналізу інноваційних технологій у підготовці вчителів початкових класів у вищих педагогічних навчальних закладах у другій половині ХХ – на початку ХХІ століття.

У зв'язку з цим, *мету* статті ми вбачаємо у визначенні основних інноваційних технологій у підготовці вчителів початкових класів у вищих педагогічних на-

вчальних закладах України у період з 1985 по 1991 роки.

Визначення саме таких меж розвитку інноваційних технологій у педагогічних ВНЗ здійснено нами на основі порівняльного аналізу напрацювань В. Лугового, В. Майбороди, Ф. Паначина та інших [5; 6; 10]. Нами було з'ясовано, що саме з 1985 року починає втрачати свій тоталітарний характер технологія комуністичного виховання радянського періоду, оскільки за ініціативою М. Горбачова розпочалася перебудова, яка передбачала прискорення соціально-економічного розвитку на основі використання нових технологій, демократизацію суспільного життя, зміну ідеологічних орієнтирів.

У 1991 року утворилася Українська держава, внаслідок чого докорінно змінилися розвиток освітньої галузі в цілому та організація навчально-виховного процесу у вищих педагогічних навчальних закладах.

Основні зміни у навчально-виховному процесі вищих педагогічних навчальних закладів досліджуваного періоду розпочалися після прийняття Пленумом ЦК КПРС «Основних напрямів реформи загальноосвітньої і професійної школи», схвалених у квітні 1984 року. Передбачалося становлення спеціаліста передусім із глибокими ідейними переконаннями, а також практичною підготовкою та навичками самоосвіти: «Майбутнім учителям ... треба дати найсучасніше знання і хорошу практичну підготовку» [8, с.14]. З цієї метою пропонувалося переробити навчальні плани і програми педагогічних інститутів, тісніше пов'язати їх з вимогами життя.

Варто зазначити, що на необхідність зв'язку з життям вказувалося у всіх найважливіших освітніх документах СРСР, починаючи з часу прийняття Законів про школу 1958 та 1959 років. Проте здійснений нами аналіз архівних джерел доводить про відсутність жодної спроби відстеження причин невиконання цього актуального рішення. Із документа в документ переписувалося завдання поліпшити у навчально-виховному процесі зв'язок із життям та практикою комуністичного будівництва, проте не було з'ясовано, чому саме у професійній підготовці майбутніх учителів початкових класів залишаються недоліки.

Крім того, теоретичний аспект підготовки майбутніх фахівців продовжував переважати над практичним. Ці недоліки Комуністична партія намагалася усунути в інших документах щодо розвитку освіти після розпочатої перебудови. Нові накази та розпорядження передбачали підвищення якості підготовки спеціалістів, запровадження в навчально-виховний процес вищих педагогічних навчальних закладів принципів гуманізму та демократизму.

Вагоме місце у реформуванні суспільства відводилося освітній галузі. На перебудову середньої і вищої школи були спрямовані рішення ХХVII з'їзду КПРС, Пленуму ЦК КПРС (лютий 1988 р.), Пленуму ЦК Компартії України (квітень 1988 р.). Як і в по-

передніх документах, передбачалося посилити психолого-педагогічну підготовку вчителів, подбати про них, створивши належні житлово-побутові умови, забезпечивши усім необхідним для творчої праці та зміцнення здоров'я, розвантаживши від невластивих функцій [8, с. 6]. Проте критичний аналіз причин невиконання правильних рішень не здійснювався, що гальмувало реалізації нових настанов. Він підмінювався ейфорією переконаності у здійсненні перебудови.

Розвиток освітньої галузі України як республіки колишнього СРСР у другій половині 80-х рр. відбувався у суперечливих суспільно-політичних умовах, які зумовили неоднозначні педагогічні тенденції. Ідеї перебудови, які сприйнялися народом, реально не реалізовувались у житті через відсутність чіткої програми проведення реформ та намагання їх здійснити старою управлінською номенклатурою, що сформувалася в умовах тоталітаризму і прагнула пристосуватися до нових умов проголошенням привабливих гасел за збереження старої сутності.

Суперечності, що мали місце в політичному курсі, позначилися на освітній галузі, у якій поєднувалися консерватизм з інноваційними процесами. Вони стали підґрунтям для виникнення парадоксальних явищ, одним із яких, з однієї сторони, чітко простежується непохитність та незмінність освітньо-виховної концепції держави (домінування партійної ідеології у формуванні марксистсько-ленінського світогляду, непримиренне ставлення до зарубіжного досвіду тощо), а з іншої – накопичення прогресивних перетворень у суспільстві.

Консерватизму та догматизму методологічних орієнтирів навчально-виховного процесу протистояли інновації, які вже існували в історії шкільництва, та зазнали відродження на новому витку розвитку освіти.

Ми маємо на увазі запровадження та узагальнення досвіду реалізації авторських методик, інтеграцію педагогічних інститутів з різноманітними освітніми закладами, використання групового навчання, ділових ігор у навчальному процесі вищих педагогічних закладів тощо. Проте при цьому у вітчизняних науково-методичних публікаціях термін «технологія», який вже набув широкого вжитку за кордоном, не використовувався.

У другій половині 80-х рр. розробляються теоретичні основи модульної системи навчання (згодом модульна технологія навчання). За переконанням А. Алексюка саме модульна система організації навчального процесу спрямовує викладачів та студентів на постійну творчу працю, розбуджує мотиваційну сферу і нові стимули до навчання, руйнує «непорухливість» усталених форм лекційно-семінарської споруди, тим самим сприяє демократизації вищої освіти [1].

Окрім педагогічних дисциплін у низці педагогічних інститутів було розроблено інші навчальні курси за цією технологією. Так, наприклад, викладачами кафедри математики Миколаївського державного педагогічного інституту імені В. Г. Белінського (нині – Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського) для студентів спеціальності «Початкове навчання» у цей період було розроблено змістові модулі курсу «Математика» [13].

Навіть такий стислий аналіз розвитку інноваційних технологій у підготовці вчителів початкових класів дозволяє нам переконатися, що наступною особливістю даного періоду є поєднання консервативних тенденцій з інноваційними. Саме у цей період поляризація протилежних тенденцій виражена ще більше, ніж було раніше в історії національної системи освіти. Отже, даному періоду розвитку інноваційних технологій у підготовці вчителів початкових класів характерні загальні тенденції реформування та перебудови системи вищої педагогічної освіти як складової вищої освіти України.

Важливим іншим чинником, який сприяв розвитку інноваційних технологій у визначений період вважаємо появу та розповсюдження досвіду педагогів-новаторів. Одними із найпопулярніших авторських технологій другої половини 80-х років є технології Ш. Амонашвілі, І. Волкова, С. Лисенкової, В. Шаталова та інших. Проаналізуємо декілька прикладів авторських методик, які суттєво вплинули на розвиток інноваційних технологій у підготовці вчителів початкової школи у вищих педагогічних навчальних закладах нашої країни.

С. Лисенкова, з метою включення в роботу кожного учня, запропонувала

коментоване управління – коли, думаючи вголос, пояснюючи свої дії, учень «веде» за собою інших), випередження – це результат відповідним чином організованого навчання та опорні схеми [4, с.47]. Крім того, нею було зроблено важливий висновок: «резерв часу приховано в спілкуванні вчителя та учнів, взаємодії, співробітництві, у розумінні вчителем розумової діяльності дітей, у вмінні керувати нею, активізувати і стимулювати її» [там само, с.49].

І. Волков обґрунтував доцільність запровадження у початковій школі уроків творчості. В. Шаталов запропонував технологію інтенсифікації навчання на основі схемних і знакових моделей навчального матеріалу з поетапним контролем (аркуші взаємоконтролю).

Важливо зазначити, що в усіх авторських методиках добре простежуються основні критерії технології: прогнозованість кінцевого результату, послідовність виконання дій (визнання чіткого алгоритму).

Цікавим вважаємо той факт, що досвід використання «опорних конспектів» з різних дисциплін як у загальноосвітніх навчальних закладах було перенесено і в систему вищої освіти.

У 80-х роках здійснювався перехід початкової школи на чотирирічний термін. Обґрунтовуючи особливості навчання дітей 6-річного віку Ш. Амонашвілі, окрім проблем методичного характеру (форми та методи роботи з дітьми-першокласниками, оновлення комплексу навчально-методичного забезпечення тощо) опікується можливістю повернення освіти на національне підґрунтя: «Впровадження класів для шестирічних у цілісну систему початкової школи дасть можливість більш раціонально скласти навчальні плани й програми, скоротити навчальне навантаження молодших школярів, збільшити час на навчання рідної мови, математики, праці, музики, малювання. А в національних школах створити ідеальні умови для того, щоб діти почали опановувати російську мову як другу в найсприятливіший для цього період» [2, с.7].

Таким чином, надбанням педагогічної науки та освіти досліджуваного періоду стала педагогіка співпраці і співробітництва. Рух учителів-новаторів, які підтримали ці ідеї цілком доцільно вважати джерелами інноваційного розвитку сучасної освітньої сфери. Інноваційний рух у сучасній освітній галузі є, за нашим переконанням, рефлексією та спробою науково-методичного оформлення діяльності педагогів у педагогічних навчальних закладах в умовах сьогодення.

У другій половині 80-х рр. активно використовувалися ділові та пізнавальні ігри, які сьогодні трансформувалися в ігрові або в інтерактивні технології. Науковці наводили аргументи на користь пропонованих інновацій: «Достоїнством будь-якої педагогічної гри є те, що в процесі підготовки і проведення її в студентів виникає необхідність самостійно приймати рішення, вдаватися до творчості, продумувати свою поведінку, стиль спілкування з усіма учасниками. Внаслідок цього активізуються знання не лише з педагогіки і психології, а й інших виучуваних предметів, у тому числі суспільно-політичних, вишукуються найкращі способи реалізації інтегральних знань, виробляються нові поняття і вміння» [7, с.92].

Крім того, на сторінках періодичних видань висловлювалися думки, що завдяки діловим іграм засвоєння навчального матеріалу підвищується в 4–5 разів [3; 11; 12]. Проте пропонувалося не перетворювати їх в універсальні методи навчання, не протиставляти, а вдало поєднувати різноманітні види занять. Таке застереження зберігає актуальність у навчально-виховному процесі сучасної школи. Ученими були розроблені основні етапи проведення гри [14, с. 81], аналогічно до того, як визначається алгоритмізація дій у сучасній освітній технології. Науковці вважали, що ефективність такого навчання вища, окрім того воно сприяє формуванню вмінь і навичок самостійної роботи. Для продукування нових ідей реалізовувався метод мозкового штурму (нині технологія мозкового штурму) [9].

Зрозуміло, це далеко не повний перелік інно-

ваційних технологій, які ґрунтовно опанували майбутні вчителів початкових класів у вищих педагогічних навчальних закладах у визначений період. Проте з метою реалізації технологічного підходу у сучасних умовах реформування освітньої галузі доцільним вважаємо здійснення аналізу національного досвіду підготовки вчительських кадрів для початкової школи.

Підсумовуючи все викладене, можна зробити такі висновки.

1. Модульна технологія організації навчального процесу вищої школи та поява авторських інноваційних технологій у практичній діяльності вчителів-новаторів суттєво впливала на процес підготовки майбутніх учителів початкових класів у системі вищої педагогічної освіти. Інноваційний рух у сучасній освітній галузі є рефлексією та спробою науково-методичного оформлення діяльності педагогів у педагогічних навчальних закладах в умовах сьогодення.

2. У період 1985-1991 рр. чітко простежується поєднання консервативних тенденцій розвитку національної системи освіти з інноваційними, причому поляризація протилежних тенденцій виражена ще більше, ніж це мало місце раніше в історії вищої педагогічної освіти.

3. Для успішного реформування системи освіти важливим вважаємо ретроспективний аналіз національного досвіду підготовки вчителів початкових класів у вищих педагогічних навчальних закладах.

Розглянута проблема є багатоаспектною та не може бути вичерпана даною статтею. Перспективними вважаємо такі напрями розробки проблеми: теоретичне обґрунтування запровадження варіативних програм та нового комплексу навчально-методичного забезпечення у діяльності сучасних закладів освіти, дослідження співвідношення традиційних та інноваційних підходів у процесі професійної підготовки вчителів у вищих педагогічних навчальних, порівняльний аналіз змісту професійної підготовки педагогів у системі вищої педагогічної освіти України та країн Євросоюзу.

Література та джерела

1. Алексюк А.Н. Педагогіка вищої школи: (тексти лекцій) / А. Н. Алексюк. – Ч.2. – К., 1989.
2. Амонашвілі Ш.О. До школи – у шість років // Педагогічний пошук / Укл. И. Н. Баженова; Пер. з рос. – К.: Рад. школа, 1988. – С. 3-46.
3. Курило В.М. Деякі проблеми підготовки вчительських кадрів / В. М. Курило // Радянська школа. – 1985. – № 10. – С.11–16
4. Лисенкова С.М. Коли вчитися легко // Педагогічний пошук / Укл. И. Н. Баженова; Пер. з рос. – К.: Рад. школа, 1988. – 496 с. – На укр.яз.
5. Луговий В.І. Педагогічна освіта в Україні: Структура, функціонування, тенденції розвитку / За ред. акад. О. Г. Мороза. – К.: МАУП, 1994. – 228 с.
6. Майборода В. К. Вища педагогічна освіта в Україні: історія, досвід, уроки (1917 – 1985 рр.) / В. К. Майборода. – К.: Либідь, 1992. – 196 с.
7. Нечипоренко Л. С. Ділові педагогічні ігри для студентів / Л. С. Нечипоренко // Радянська школа. – 1988. – № 4. – С.90–92
8. Основні напрями реформи загальноосвітньої і професійної школи // Радянська школа. – 1984. – № 6. – С.3–18
9. Паламарчук В. Ф. Метод продукування нових ідей / В. Ф. Паламарчук // Радянська школа. – 1990. – № 3. – С.69–71
10. Паначин Ф.Г. Педагогическое образование в СССР. Важные этапы истории и современное состояние / Ф. Г. Паначин. – М.: Педагогика, 1975. – 224 с.
11. Педвуз – школа // Радянська школа. – 1986. – № 4. – С.92–93.
12. Перебудова школи – справа всенародна // Радянська школа. – 1988. – № 6. – С.3–7
13. Цибін С.М., Тесленко Л.С., Васильєва Т.В. Цілі невід’ємні числа. Модуль 6: Методичні рекомендації і дидактичний матеріал для студентів і викладачів факультету ПВПК. – Миколаїв: МДП, 1991. – 32 с.
14. Щербань П. М. Навчально-педагогічні ігри та їх роль у підготовці майбутніх учителів / П. М. Щербань // Радянська школа. – 1986. – № 8. – С.80–83

Статья посвящена ретроспективному анализу развития инновационных технологий у подготовке учителей начальной школы в системе высшего педагогического образования Украины в 1985-1991 годах.

Автор рассматривает особенности модульной организации учебного процесса в высшей школе и появление авторских инновационных технологий в практической деятельности учителей-новаторов, что существенно влияло на процесс подготовки будущих учителей начальных классов в высших педагогического учебных учреждениях.

В статье доказано, что именно этот период характеризуется процессами соединения консервативных тенденций развития национальной системы образования с инновационными. Поляризация противоположных тенденций выражена еще сильнее, чем это было ранее в истории педагогического образования.

Ключевые слова: инновационные технологии, высшие педагогические учебные заведения, профессиональная подготовка будущих учителей, ретроспективный анализ, тенденции развития.

In the article the retrospective analysis has been conducted on the development of innovative technologies in the training of primary school teachers in the system of higher pedagogical education of Ukraine in 1985-1991 years.

The author has examined the specificity of innovative technologies in the practical activity of teachers-innovators, which, in its turn, influences the process of future teachers' training at higher pedagogical school.

It has been proved in the article that this very period is characterized by the combination of conservative and progressive tendencies of the development of national educational system with innovation ones. Thus the polarization of opposite tendencies is expressed more than earlier in the history of higher pedagogical education.

Key words: innovative technologies, higher pedagogical education establishments, professional training of future teachers, retrospective analysis, progress trends.